

Nadine už viac ráz za sebou prišla večer po Henriho do redakcie; strávili spolu ďalšiu noc v hotelovej izbe, ale nebolo to nijaký zvláštny zážitok. Nadine milovanie zrejme nudilo: aj Henri sa rýchle začal nudiť. Jednako veľmi rád chodil s Nadine, rád sa díval na ňu, keď jedla, počúval jej smiech, debatoval s ňou. Bola na kadečo slepá, ale živo reagovala na veci okolo seba, a nikdy nič nepredstierala; usúdil, že bude zábavnou spolucestovateľkou, a bol očarený jej dychtivosťou. Večne sa spytovala:

— Povedal si dačo?

— Nie, nič.

Ovesila hlavu tak zúfalo, že mal pocit, akoby sa bol prevínil: akoby všetko, slnko, hojnosť jedla, cestovanie, všetko, o čo bola doteraz ukrátená, jej aj on len odopieral. Keďže bol beztak rozhodnutý rozísť sa s Paule, bolo mu aj toto vítanou príležitosťou; bolo by ostatne aj pre Paule lepšie povedať jej pravdu, prv než odíde, bolo by to správnejšie, než jej na celý čas odlúčenia ponechať nádej. Až bude ďaleko od nej, bude sa cítiť v práve; nehral jej predsa komédiu; sama seba zavádzala, keď predstierala, že verí v znovuzkriesenie vyhasnutej a už zahrabanej minulosti.

Keď však bol pri nej, uvedomoval si, že ani on sa nezachoval pekne: „Som naozaj špinavec, že som ju prestal milovať?“ spytoval sa v duchu, keď sa na ňu díval, ako chodí hore-dolu po pracovni. Alebo celá ich láska bola len omylom? Začalo sa to v Dôme, bol tam vtedy s Julienom a Louisom, pri susednom stole sedela táto krásna žena s pleťou ako glycínie a predstierala, že číta Dobrodružstvo; prehodila si cez operadlo

dlhé fialové rukavice; keď popri nej prešiel, povedal: — Aké nádherné rukavice! — Páčia sa vám? Vezmite si ich. — A načo mi budú? — Budete mať spomienku na naše stretnutie. — Prenikli sa navzájom pohľadmi; o niekoľko hodín nato ju už objímal nahú a hovoril: — Si až príliš krásna. — Nie, nemohol ju odsudzovať. Bolo to prirodzené, že sa dal očariť jej krásou, hlasom, záhadným spôsobom reči, nadsukutočnou múdrosťou jej úsmevu. Bola od neho trochu staršia, poznala kopu drobností, ktoré on nepoznal, a ktoré mu pripadali dôležitejšie než hocaké veľkoleposti sveta. Ale najväčší u nej obdivoval, ako opovrhovala pozemskými statkami: vznášala sa v akejsi nadprirodzenej sfére, v ktorej si ani netrúfal dosiahnuť ju, a ohromilo ho, keď mu dovolila, aby ju vzal do rúk ako telo. „Isteže ma to trochu opojilo,“ priznal si. Verila v prísahy na večnosť až do smrti, ako i v zázrak zostať navždy sebou; a určite práve v tomto tkvela jeho vina: v tom, že si Paule bezhranične povýšil, aby potom príliš triezvo odhadol jej ozajstnú hodnotu. Pravda, vinní boli obidvaja, to sa nedalo poprieť: problémom bolo, ako sa z toho dostať. Premieľal slová v ústach: tušila vôbec? Obyčajne práve vtedy, keď bolo ticho, prišla pohotove s nejakou otázkou.

— Prečo premiešťaš tie ozdôbky? — spýtal sa.

— Nezdá sa ti, že je to krajšie takto?

— Nemohla by si chvíľu posedieť?

— Idem ti na nervy?

— Vôbec nie; chcel by som sa však s tebou porozprávať.

Zasmiala sa drobným kľčovitým smiechom: — Aký slávnostný tón! Hádám mi nechceš povedať, že ma už nemiluješ?

— Nie.

— Tak potom je mi všetko ostatné jedno, — povedala a sadla si; priklonila sa k nemu s trpezlivým, trochu posmešným výrazom: — Hovor, láska, počúvam ťa.

— Milovať, či nemilovať, to nie je jediný problém, — povedal.

— Ale pre mňa jediný.

— Pre mňa nie, vieš dobre sama; dôležité sú iné veci.

— Áno, viem, tvoja práca, cestovanie; nikdy som ti v tom nebránila,

— Je tu ešte čosi, od čoho neupustím, a už často som ti o tom hovoril: ide o moju slobodu.

Znovu sa usmiala: — Nerozprávaj, že ti nedoprajem slobodu!

— Slobodu, ale len v hraniciach spolužitia; pre mňa však sloboda znamená samotu. Pamätáš sa, keď som sa tu usadil, dohodli sme sa, že tu ostanem, len kým potrvá vojna.

— Nevedela som, že som ti na farchu, — povedala. Už sa neusmievala.

— Nik by nedokázal byť menej na farchu ako ty. No myslím, že bolo lepšie, kým sme obidvaja žili osobitne.

Paule sa usmiala: — Prichádzal si sem za mnou noc čo noc; hovoril si, že nevieš bezo mňa spať.

Hovoril to rok, potom už však nie, ale nevyvracal jej to; povedal: — Áno; pracoval som však v svojej izbe, v hoteli.

— Bol to jeden z tvojich mládeneckých vrtochov, tá hotelová izba, — povedala zhovievavým hlasom. — Nie že by som ťa podozrievala z nejakých zhýralstiev alebo kľúčkovania: ale priznaj, že kódex tvojich mravov bol riadne abstraktný; nemôžem uveriť, že ho ešte stále berieš vážne.

— Vôbec nie je abstraktný. V spoločnom živote vzniká tu napätie, tu zľahostajnenie; uvedomujem si, že som často nepríjemný alebo nedbanlivý a že ťa to mrzí. Bude lepšie stretať sa, len keď sa nám naozaj zachce.

— Mne sa stále chce byť s tebou, — povedala s výčitkou.

— Ja zase, keď som ustatý alebo otrávený, som radšej sám. Henriho hlas znel sucho. Paule sa znovu usmiala:

— Budeš celý mesiac sám. Uvidíme, až sa vrátiš, potom možno zmeníš svoj názor.

— Nie, nezmením ho, — povedal pevne.

Paulin pohľad sa zrazu úzkostne zachvel; zašepkala: — Prisahaj mi jedno.

— Čo?

— Nikdy sa nepresťahuješ k druhej? . . .

— Zbláznila si sa! Čo je to za nápad! Samozrejme, že nie, prisahám.

— Tak potom sa znovu môžeš vrátiť k svojim milým mládeneckým zvykom, — povedala skleslo.

Zvedavo na ňu pozrel: — Prečo si to odo mňa žiadala?

Paulin pohľad sa znovu zachvel úzkosťou; chvíľu bola ticho: — Och, dobre viem, že nikdy žiadna druhá nezaujme v tvojom živote moje miesto, — povedala zdanlivo pokojne. — Ale ja sa držím určitých formulí. — Pohla sa, že vstane, akoby sa bála, čo ešte bude musieť vypočuť; zadržal ju:

— Počkaj, — povedal; — musím sa s tebou porozprávať celkom otvorene: nikdy, ale nikdy nebudem žiť s druhou. Ale — a je to podľa všetkého dôsledok posledných štyroch mníšskych rokov, túžim po novom, po dobrodružstvách, po bezvýznamných pletkách so ženami.

— Ale veď už máš jednu, či nie? — spýtala sa teatrálne.

— Nadine, či nie?

— Skade vieš?

— Luháš veľmi nešikovne.

Bývala taká slepá! A zavše taká prezieravá! Bol znechutený; povedal v rozpakoch: — Bol som somár, keď som ti o tom nehovoril; bál som sa však, že ti spôsobím bolesť, ale bezdôvodne; nestalo sa temer nič, a nepotrva to už dlho.

— Och, žiadne strachy! Nebudem žiarliť na decko; najmä nie na Nadine! — Priblížila sa k Henrimu a sadla si na operadlo fotela: — Povedala som ti predsa na Štedrý večer: na muža, ako si ty, neplatia zákony, čo na iných. Existuje banálna forma vernosti, ktorú by som od teba nikdy nežiadala. Zabav sa s Nadine i s kým sa ti zachce. — Pohladkala ho láskavo po vlasoch: — Vidíš, že rešpektujem tvoju slobodu.

— Áno, — povedal; cítil úľavu i sklamanie, lebo toto priľahké víťazstvo nikam neviedlo. Bolo ho však treba dovŕšiť.

— Vážne, — doložil, — v Nadine niet ani stopy po nejakom cite ku mne, chce len, aby som ju vzal na cestu; samozrejme, po návrate sa rozídeme.

— Na akú cestu?

— Pôjde so mnou do Portugalska.

— Ale nie! — povedala Paule. Jej pokojná maska sa náhle rozpadla, Henri mal pred sebou tvár z mäsa a kostí, tvár s roztrasenými perami, s očami rozsvietenými od slz: — Povedal si, že ma nemôžeš vziať so sebou!

— Nezáležalo ti na tom, nuž som nenástojil.

— Nezáležalo mi! Hneď by som ti bola dala ruku a šla s tebou. No brala som to tak, že chceš ísť sám. Vďačne sa obetujem, aby si mohol byť sám, — zvolala pobúrene, — ale nie pre Nadine, to teda nie!

— Sám či s Nadine, v tom niet veľkého rozdielu, — povedal neisto; — pokiaľ, pravda, na ňu nežiarliš.

— A veru je v tom rozdiel ako celý svet! — povedala rozrušeným hlasom. — Pokiaľ si sám, som s tebou, ostávame spolu. Je to tvoja prvá cesta po vojne: nemáš právo ísť na ňu s druhou.

— Počúvaj, — povedal, — ak tomu prikladáš akýkoľvek význam, veľmi sa mylíš. Nadine túži uvidieť svet, je to úbohý žabec, ktorý nikdy nič nevidel; a mne robí dobre, že ju preveziem, no a nebude to mať nijaké pokračovanie.

— Nuž ak to naozaj nebude mať pokračovanie, — povedala Paule pomaly, — tak ju neber so sebou. — Pozrela na Henriho prosebným zrakom: — Proším ťa o to v mene našej lásky.

Chvíľu si ticho hľadeli do tváre; v Paulinej bola stelesnená prosba; ale Henri sa zrazu cítil taký zaskočený, akoby nebol pri žene, ktorá je v koncoch, ale akoby stál proti celej armáde ozbrojencov. — A práve si mi povedala, že rešpektuješ moju slobodu, — povedal.

— Áno, — povedala zúrivým hlasom: — Keby si sa však chcel ničť, budem ti v tom brániť. Nedovolím ti zradiť našu lásku.

— Inak povedané, som slobodný, len ak robím to, čo ty chceš, — povedal ironicky.

— Och, aký si nespravodlivý! — povedala a zavzlykala. — Všetko, ale všetko prijímam od teba! Toto však, viem, nesmiem prijať. Nik okrem mňa nesmie s tebou odcestovať.

— Podľa tvojho rozkazu! — povedal.

— Veď je to samozrejmé!

— Ale nie pre mňa.

— Pretože sa dáš zaslepiť, lebo sa chceš dať zaslepiť! Počúvaj, — povedala rozvážne, — veď keď ti nezáleží natoľko na tom dievčati a vidíš, akú bolesť mi spôsobuješ, neber ju so sebou.

Henri ďalej mlčal; vôbec nebolo ťažké odpovedať na tento argument; hneval sa na Paule, akoby bola použila proti nemu telesné násilie.

— No dobre, nevezmem ju so sebou! — povedal. Vstal a vykročil ku schodištu: — Len mi už viac nehovor o slobode! Paule šla za ním a položila mu ruky na plecía:

— Tebe je vari slobodou to, keď mi spôsobuješ utrpenie?

Prudko sa odtiahol: — Ak ty mieniš trpieť, keď ja robím, čo sa mi chce, potom musím voliť medzi slobodou a tebou.

Vykročil a tu ona zvolala znepokojená: — Henri! — Oči jej poplašene zamihotali: — Čo tým chceš povedať?

— Čo by som mal povedať?

— Hádám len nechceš zrazu odhodiť našu lásku?

Henri sa k nej obrátil: — No dobre! Tak počúvaj! Keď na tom tak nástojíš, pohovorme si už o tom konečne! — povedal. Bol už beztak dosť na ňu napálený, že ho nakoniec dohnala k poslednému bodu pravdy: — Nerozumieme si. Nemáme rovnakú predstavu o láske . . .

— Medzi nami niet nijakého nedorozumenia, — prudko odporovala Paule. — Viem, čo mi chceš povedať: mne je láska to, čo život, a ty z nej chceš mať len jednu z mnohých vecí svojho života. Viem o tom, som s tým uzrozmenná.

— Hej, lenže ak vychádzame z tohto bodu, vynárajú sa rozličné otázky, — povedal Henri.

— Ale nie! — povedala Paule. — Ach, aké je to všetko strašné, — doložila vzrušeným hlasom. — Nebudeš azda pochybovať o našej láske len preto, lebo ťa prosím, aby si neodcestoval s Nadine!

— Neodcestujem s ňou, to je jasné. Ide však o niečo celkom iné . . .

— Och, počúvaj, — povedala Paule prudko. — Skončme to. Ak ju nevyhnutne musíš vziať so sebou na cestu, aby si sa utvrdil, že si slobodný, dám prednosť radšej tomu, aby si s ňou šiel. Nechcem, aby si myslel, že ťa tyranizujem.

— Určite s ňou nepôjdem, ak sa máš celý ten čas zhrýzať, — povedal Henri.

— Budem sa zhrýzať ešte viac, ak budeš nachádzať potešenie v tom, že budeš našu lásku ničiť všelijakými výčitkami.

— Potriasla plecami: — Si toho až veľmi schopný; prikladáš toľko dôležitosti svojim drobným vrtochom.

Pozrela naňho s prosbou v tvári; čakala, že odpovie: „Nebudem ti nič vyčítať,“ no mohla čakať. Zavzdychla: — Miluješ ma, ale nič nechceš našej láske obetovať. A tak len ja musím dávať všetko.

— Paule, — povedal priateľsky, — ak odcestujem s Nadine, opakujem ti, po návrate sa s ňou nebudem vídať a medzi mnou a tebou sa nič nezmení.

Mlčala. „Klamem,“ pomyslel si Henri, „je to trochu nedôstojné.“ Najtrápnejšie bolo, že aj Paule si to uvedomovala; hrala sa na šľachetnú a vedela pritom, že prijíma dosť špinavú úlohu. Ale čo? Ak dačo chce, záleží mu, aby to mal. Chcel vziať Nadine na cestu.

— Rob, čo chceš, — povedala Paule. Zavzdychla: — Prípúšťam, že príliš preceňujem významy všeličoho. Ak je naozaj tak, ako vravíš, je úplne jedno, či to dievča pôjde alebo nepôjde s tebou.

— Úplne jedno, — povedal Henri rozhodne.

Paule sa nevrátila k tejto otázke ani v nasledujúce dni, ale každý jej pohyb, zmlknutie naznačovali: „Som bezbranná a ty to zneužívaš.“ Naozaj nemala nijakú, ani tú najmizernejšiu zbraň: už aj toto odhalenie bolo pascou. Nedávalo Henriemu iné východisko, ako sa stať obeťou alebo katom; nemal najmenej chuti hrať sa na obeť; otravné bolo však, že nebol ani katom. Necítil sa práve v svojej koži, keď večer prišiel za Nadine na Slavkovskú stanicu.

— Že by si sa ponáhľal, to práve nemôžem povedať, — povedala namrzene.

— Nemeškám.

— Rýchle nastúpme, aby nám vlak neodišiel.

— Neodíde pred stanoveným odchodom.

— Človek nikdy nevie.

Vystúpili a vybrali si prázdne oddelenie. Nadine hodnú chvíľu bezradne stála medzi dvoma lavicami, potom si sadla k obloku, chrptom k lokomotive, otvorila kufor a začala sa udomáčňovať s nedotklivou starodievockou pedantnosťou: obliekla si domáce šaty, papuče, zakrútila nohy do deky, podhr-

nula si pod hlavu vankúš; z košíka, ktorý si doniesla miesto kabely, vytiahla žuvačku; vtom si uvedomila, že je tam Henri a sprisahanecky sa usmiala:

— Však Paule vystrájala, keď videla, že ma už celkom iste berieš so sebou?

Henri mykol plecóm: — Určite z toho nemala radosť.

— Čo hovorila?

— Nič, čo by sa teba týkalo, — povedal sucho.

— Ale ja by som to rada vedela.

— Ale mne sa o ťom nechce rozprávať.

Vytiahla z košíka pletenie granátovej farby a začala cven-gotať ihlicami, neustále pri tom žujúc: „Preháňa,“ pomyslel si Henri ironicky; možno náročky provokuje, podozrievajúc ho, že výčitky ho ťahajú späť do červenej pracovne; Paule ho objala bez slz: — Šťastlivú cestu. — Potom sa však rozplakala. „Napíšem hneď, ako dôjdem,“ povedal si. Vlak sa roz-jachal pochmúrnym prítímím nástupišťa a Henri otvoril detektívku; hodil okom po zamračenej tvári oproti sebe. Bol ešte v zajatí Paulinho smútku, ale nepatrilo sa preto kažiť Nadine radosť z cesty; premohol sa a veselo povedal:

— Zajtra o tomto čase vstúpime na španielsku pôdu.

— Áno.

— Nečakajú ma tak zavčasu v Lisabone, budeme mať celé dva dni pre seba.

Neodpovedala, chvíľu usilovne plietla ďalej, potom sa vy-strela na ležadle, zapchala si uši voskovými guľôčkami, pre-viazala si oči šatkou a obrátila sa Henrimu chrbtom. „A ja som si robil nádeje, že jej smiech ma odplatí za Pauline slzy!“ povedal si ironicky; dočítal román a zahasil svetlo; z okien sa stratila modrastá maľba, pláne boli samá čerň pod bez-hviezdnym ňebom, v oddelení bolo chladno; čo tu hľadá v tomto vlaku, oproti tej cudzej osobe, ktorá tu nahlas vydy-chuje? Zrazu sa mu zdalo nemožné, že minulosť je preč.

„Ale jednako by veru mohla byť trochu milšia!“ pomyslel si namrzený na druhý deň ráno, keď sa už blížili k Irunu; Nadine sa neusmiala, kým len nevyšli zo stanice v Hendray a nepocítili na pokožke slnko a ľahký vánok; zatiaľ čo odo-vzdával pasy na kontrolu, pokojne zívala; potom kráčala

pred ním veľkými, trochu chlapčenskými krokmi; niesol dva ťažké kufre, bolo mu pod tým novým slnkom teplo a díval sa bez potešenia na silné, trochu chlpaté nohy, ktorých neľúbivú nahotu ponožky len zdôrazňovali. Spadli za nimi rampy, prvý raz po šiestich rokoch vystúpil na pôdu, ktorá nebola francúzska; zdvihli sa pred nimi ďalšie rampy, a tu počul Nadine zvolať: — Och! — Konečne nejaký nadšený výkrik, ktorý sa z nej doteraz márne usiloval vytiahnuť milotou.

— Och! Pozri!

Na kraji cesty sa dvíhal pred domom v troskách stánok; pomaranče, banány, čokoláda; Nadine sa vystrela, schytila dva pomaranče a jeden z nich podala Henrimu; pri pohľade na túto ľahko vylúdenú radosť, ktorú od francúzskej pôdy oddeľovali len dva nemilosrdné kilometre, pocítil, ako sa v ňom tvrdá a čierna ťažoba, ktorú už štyri roky nosil v srdci, pomaly rozostupuje; kedysi bez mihnutia okom hľadel na fotografie holandských detí, umierajúcich od hladu, a vtedy zatúžil sadnúť si na okraj priepasti a s hlavou v rukách znehybnieť.

Nadine už zase mala dobrú náladu; napchávala sa ovocím, bonbónmi, a zatiaľ čo za oblokom ubiehali baskické polia a kastílska pustatina, hľadela rozosmiata do španielskeho neba. Strávili ešte jednu noc na zaprášených ležadlách; ráno prechádzali popri bledomodrej rieke, ktorá sa kľukatila medzi olivovníkmi, menila sa vo veľrieku, napokon vyúsťovala v jazeru. A vlak zastal: Lisabon.

— Koľko taxíkov!

V staničnej dvorane čakalo množstvo taxíkov; Henri uložil batožinu do úschovne a povedal jednému zo šoférov: — Zoberte nás. — Keď potom uháňali strmými ulicami, v ktorých premávali električky, Nadine mu stískala rameno a ustrašene vykrikovala; boli už odvyknutí od auta. Aj Henri sa smial, stískal Nadine rameno; obracal hlavu napravo-naľavo a mal neveriteľnú radosť; minulosť bola preč. Toto južné mesto, plné páľavy a sviežosti, mesto s prísľubom mora na obzore a so slaným vetrom, bijúcim do zálivov, ho znovu strhovalo. Udivovalo ho viac ako kedysi Marseille, Atény, Nea-

pol, Barcelona, pretože dnes všetky novoty mu pripadali ako zázrak: bolo pekné toto hlavné mesto s múdrosťou v srdci, s neusporiadanými kopcami i s nehybnými domcami nežných farieb a s veľkými bielymi loďami.

— Zavezte nás niekam do centra, — požiadal šoféra. Taxík zastal na veľkom námestí, obklopenom kinami a kaviarňami; na terasách sedeli mužovia v tmavých oblekoch: žena ani jedna; ženy behali hore-dolu obchodnou ulicou, ktorá klesala k ústiu rieky. Henri a Nadine sa náhle zastavili:

— No ale toto!

Koža, pravá hrubá a vláčna koža, ktorej vôňa sa dala zvonka tušiť; kufre z bravčovej, rukavice z pekari kože, svetlé mešteký na tabak, a najmä topánky s hrubými koženými подоšvami, v ktorých sa iste nehlučne chodí a ktoré iste neprepúšťajú vlhkosť. Pravý hodváb, pravá vlna, flanelové súpravy, popelínové košele. Henri hneď usúdil, že vyzerá viac než úboho v svojom obleku z umelej látky a vo vřzgajúcich topánkach, ktoré sa blatu vyhýbajú; a Nadine vyzerala medzi ženami v kožuchoch, hodvábných pančuchách a jemných poltopánkach ako dedinčanka.

— Zajtra si všeličo nakúpime! — povedal.

— To sa ani nepodobá skutočnosti! — povedala Nadine.

— Predstav si len, čo by povedali Parížania, keby to videli?

— Presne to, čo my, — povedal Henri so smiechom.

Zastavili sa pred cukrárňou a teraz upútala Nadinin zrak skôr maškrtnosť ako nevídanosť; aj on od prekvapenia na chvíľu akoby skamenel, temer neveril vlastným očiam a tisol Nadine dnu:

— Poď!

Okrem starca a malého chlapca boli tu len samé ženy; sedeli okolo stolíkov, vlasy naolejované, v kožušinách, vyšperkované, s drobizgom okolo seba a odbavovali každodenný obrad preberania pletiek. Dve dievčatká s čiernymi vrkôčikmi, previazanými modrou mašľou, s medailónmi na náhrdelníku okolo krku, štítivo zazerali na hustú čokoládu so šľahačkou.

— Budeš? — opýtal sa Henri.

Nadine prikývla; keď čašníčka položila pred ňu šálku,

zdvihla ju k ústam a krv jej z tváre vyprchala. — Nemôžem, — povedala; doložila ospravedlňujúcim tónom: — Mój žalúdok si už odvykol. — Ale nevoľnosť jej neprišla od žalúdka; zišiel jej len ktosi alebo čosi na um. Nepýtal sa jej na nič.

Hotelová izba bola obtiahnutá naberaným kretónom; v kúpeľni teplá voda, pravé mydlo, huňaté kúpacie plášte. Nadine znovu celá pookriala. Chcela Henriho drhnúť frotírovou rukavicou, a keď mu pokožka od hlavy po päty očervenela a rozpálila sa, hodila ho so smiechom na posteľ. Milovala sa s ním s takou radosťou, akoby jej to naozaj veľmi dobre padlo. Keď na druhý deň ráno ohmatávala rozpačitou rukou vláčne vlnené i hodvábné tkaniny, oči sa jej ligotali: — Boli kedysi aj v Paríži takéto báječné obchody?

— Boli aj oveľa krajšie. Nepamätáš sa už?

— Nechodila som po pekných obchodoch, vtedy som bola ešte celkom malá. — Pozrela na Henriho plná očakávania: — Myslíš, že sa to jedného dňa znovu vráti?

— Jedného dňa možno.

— Ale ako to, že sú tu takí bohatí? Myslela som, že je to chudobná krajina.

— Je to chudobná krajina, v ktorej však žije veľa bohatých.

Kupovali pre seba aj pre parížskych známych látky, pančuchy, bielizeň, topánky, svetre. Obedovali v suteréne, vytapetovanom mnohofarebnými náveskami, na ktorých toreadori na koňoch vyzývali do boja zúrivých býkov. — Mäso alebo rybu: tak predsa len aj oni majú obmedzenia, — povedala Nadine a smiala sa. Jedli šedivkasté bifteky. Potom obidvaja už v kriklavozltých topánkach s luxusnými podošvami vybehli drobno dláždenými ulicami, ktoré viedli k ľudovým štvrtiam; na jednej križovatke hlúček detí sledoval bez smiechu vyblednuté bábkové divadlo; schody sa zúžili, múry boli už ošarpanejšie, Nadine sa zachmúrila.

— Aká hnusná ulica, je ich veľa takých?

— Myslím, že hej.

— Zdá sa, že teba to nepoburuje?

Nemal náladu pohoršovať sa. Díval sa na strakatú bielizeň, sušiacu sa na výslni v oblokochoch nad priepadliskom tieňa úplne s pôžitkom. Šli bez slova chodníkom a Nadine zastala

uprostred hrubo dláždených schodov: — Ako je tu oškľivo, — opakovala. — Poďme preč.

— Och, poďme ešte trochu, — povedal Henri.

V Marseille, Neapole, Pinée, v Bario Chino blúdil celé hodiny krikľavými uličkami: isteže aj vtedy si práve tak ako dnes prial, aby bolo raz po všetkej biede; toto želanie však ostávalo visieť vo vzduchu, nikdy sa mu naozaj nezachcelo ujsť z takého prostredia: prenikavý pach človečiny ho priam opájal. Celý kopec zhora až nadol bol jeden hmýrivý pohyb, nad strechami žiarilo nebo belasé ako všade. Henri čakal, že z chvíle na chvíľu precíti znovu dávnu radosť v jej plnej sile; to ona ho hnala z uličky do uličky: ale neohlasovala sa mu. Ženy učupené pred dverami si opekali sardinky na kúskoch dreveného uhlia; pach starej rybacity prebíjal pach rozpáleného oleja; boli bosé; všetci tu chodili bosí. V jaskyniach otvorených do ulice nijaká posteľ, nábytok, nijaký obraz; pelechý, deti ukrútené do handár a tu i tam nejaká koza; vonku ani jeden veselý hlas, ani náznak po smiechu, len mŕtve, vyhasnuté oči. Bola tu bieda zúfalejšia než v iných mestách? Alebo to bolo len zdanie, lebo človek namiesto toho, aby ho nešťastie zatvrdilo, stáva sa ešte precitlivejším? Belasosť oblohy pôsobila nad týmto nezdravým temnom kruto a na Henriho sa prenieslo z Nadine jej mŕkve zdesenie v plnej sile. Prešli popri žene v čiernych handrách, ktorá s dieťaťom pri holom prsníku placho utekala, a tu Henri náhle povedal:

— Ach, máš pravdu! Poďme preč.

Ale odísť, to nebolo východisko, Henri si to uvedomil aj na druhý deň pri koktaile na francúzskom konzuláte. Stôl bol obložený chlebičkami a sladkosťami od výmyslu sveta, ženy mali na sebe šaty nevidaných farieb, všetky tváre sa usmievali, hovorilo sa po francúzsky, kopec Milosti bol poriadne ďaleko, kdesi na celkom cudzom území, jeho nešťastia sa Henriho netýkali, smial sa zdvorilo s ostatnými, keď ho zrazu starý Mendoz das Viernas odtiahol do kúta salónu; mal tvrdý golier, čiernu kravatu, bol ministrom ešte pred Salazarovou diktatúrou; uprel na Henriho nedôverčivý pohľad:

— Aký dojem spravil na vás Lisabon?

— Je to pekné staré mesto! — povedal mu Henri. Pohľad mu potemnel a Henri doložil s úsmevom: — Musím povedať, že som nevidel ešte nič zvláštneho.

— Francúzi, ktorí sem prichádzajú, obyčajne sa snažia neuvidieť nič z toho všetkého, — povedal Viernas s výčitkou. — Váš Valéry, napríklad: obdivoval more, záhrady; ostatne, slepec. — Starec spravil prestávku: — Aj vy si dáte nasadiť na oči klapky?

— Naopak! — povedal Henri. — Nemám inej túžby, ako oči používať.

— Ach, veď aj podľa toho, čo mi o vás hovorili, som i v to dúfal, — povedal das Viernas už srdečnejším tónom. — Dáme si schôdzku na zajtra a ja vás povodím po Lisabone. Pekná fasáda, to hej! Ale uvidíte, čo je za ňou!

— Včera som už obišiel kopec Milosti, — povedal Henri.

— Ale nevstúpili ste do domov! Chcem, aby ste sám uvideli, čo ľudia jedia, ako žijú: neverili by ste. — Das Viernas potriasol plecami: — Keď si tak pomyslím na celú tú literatúru o portugalskej clivote a mystike! Je to však také jednoduché: zo siedmich miliónov Portugalcov umiera od hladu sedemdesiatisíc.

Nedalo sa uniknúť; Henri strávil nasledujúce predpoludnie obchôdzkou brlohov. Staručký minister zvolal v predvečer všetkých priateľov, aby ho s nimi zoznámil; ani to sa nedalo odmietnuť. Prišli všetci v tmavých oblekoch, tvrdých golieroch, v cylindroch, rozprávali sa obradne, ale tu i tam skrivila rozvážne tváre nenávisť. Boli to niekdajší ministri, novinári, profesori, ktorí sa zdráhali slúžiť režimu, a to ich zruinovalo; všetci mali nejakých deportovaných príbuzných alebo priateľov, boli chudobní a uštvaní; tí, čo sa ešte neodvážili k činu, vedeli, že peklo ich už čaká: každý lekár, ktorý liečil chudobných zadarmo, alebo sa usiloval otvoriť ambulanciu, alebo zaviesť trochu hygieny do nemocníc, stal sa tiež hneď podozrivým; kto organizoval večerný kurz, vykonal nejaký šlachetný skutok alebo bol proste dobročinný, bol hneď pokladaný za nepriateľa cirkvi a štátu. A jednako sa postavili na odpor. A pevne verili, že krach nacizmu privedí aj koniec

tohto sväťuškárskeho fašizmu. Vysnívali si, že odstránia Salazara, vytvoria Národný front ako vo Francúzsku. Vedeli, že sú celkom sami: anglickí kapitalisti mali svoje veľké záujmy v Portugalsku, Američania sa dojednávajú s vládou o kúpe vzdušných základní v Açores. — Francúzsko je naša jediná spása, — opakovali. Prosili ho: — Povedzte Francúzom pravdu; nevedia, lebo keby vedeli, prišli by nám na pomoc. — Vynútili si od Henriho každodenné schôdzky; zavalili ho faktami, číslicami, nadiktovali mu štatistiky, vodili ho po vyhľadovaných podhradiach: nebola to dovolenka, akú si vysníval, no nemal inej voľby. Prisľúbil im, že ovplyvní verejnú mienku kampaňou v tlači: politická tyrania, hospodárske vykorisťovanie, policajný teror, systematické ohľupovanie mäs, zahanbujúca spoluvina kléru, o všetkom povie svoje. — Keby sa Carmona dozvedel, že Francúzsko je ochotné podporovať nás, pridá sa k nám, — tvrdil das Viernas. Poznal kedysi Bidaulta a chcel mu navrhnúť akúsi tajnú zmluvu, a síce, že zámenou za jeho podporu sa budúca portugalská vláda zaručuje poskytnúť Francúzsku výhodné transakcie, týkajúce sa afrických kolónií. Bolo ťažko vysvetliť bez drsnosti, nakoľko je tento plán nereálny!

— Vyhľadám Tournella, ktorý je šéfom jeho kabinetu, — prisľúbil Henri v predvečer svojho odchodu do Algarve. — Je to môj priateľ z Hnutia odporu.

— Vypracujem presný plán, ktorý vám odovzdám, až sa vrátite, — povedal das Viernas.

Henri bol rád, že opúšťa Lisabon. Francúzske služby mu požičali auto, aby mohol pohodlne absolvovať turné prednášok, navrhli mu, aby ho používal, ako dlho len bude chcieť, a to by bola konečne ozajstná dovolenka. Žiaľ, jeho noví priatelia sa tešili, že strávi posledný týždeň tým, že bude s nimi pripravovať sprisahanie: chceli nazhromaždiť vyčerpávajúcu dokumentáciu a zariadiť stretnutie s istými komunistami z drevených skladísk v Zamore. Ani reči o tom, že by odmietol.

— To znamená, že máme len dva týždne na lietanie, — povedala Nadine namrzene.

Večerali v krčmičke na druhom brehu Tage; hostinská položila na stôl rozkrájanú pečenú tresku a fľašku hustého